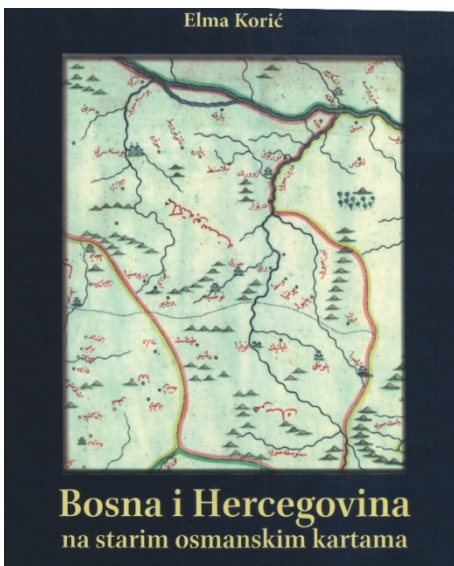

ELMA KORIĆ

BOSNA I HERCEGOVINA NA STARIM OSMANSKIM KARTAMA

Na važnost i potencijal geografskih karata kao primarnih historijskih izvora ukazuje jedno od novijih izdanja Orijentalnog instituta naslova *Bosna i Hercegovina na starim osmanskim kartama* autorice dr. Elme Korić, više naučne saradnice. Studija ukazuje na širinu građe dostupne historičarima te na nove spoznaje i zaključke do kojih se može doći interdisciplinarnim pristupom. Iako je domaća nauka i ranije iznijela djela kao što su *Povijesni atlas Bosne i Hercegovine* u kojima se nudi pregled kartografske građe prostora Bosne i Hercegovine, rad dr. Korić prvi put predstavlja osmanske kartografske prikaze prostora savremene Bosne i Hercegovine.

Dostignuća dosadašnje nauke bila su temeljena na kartama koje se nalaze u zapadnim arhivima, koje su većinom i bile zapadnog porijekla što je dovelo do svojevrsne monoperspektivnosti u istraživanjima. Treba napomenuti da se dr. Korić primarno ne bavi kartografijom niti njenom historijom. Zbog toga su karte analizirane iz ugla jednog historičara osmaniste te su smještene u odgovarajući kontekst i pristupano im je kao historijskom izvoru osmanske provenijencije. Za istraživanje geografskih karata osmanskog porijekla potrebno je poznavanje osmanskog turskog jezika ali i drugih orijentalnih jezika, što dr. Korić čini kompetentnim istraživačem. Ono što dodatno otežava istraživanje karata osmanskog porijekla je činjenica da one nisu kvalitetno katalogizirane u arhivima u Republici Turskoj.

Studija je pisana na 147 stranica i podijeljena je na sljedeća poglavlja: Predgovor, Uvod, Osmanska država i kartografija, Kartografski prikazi Bosne u djelima Katib Čelebija, osmanskog geografa iz prve polovine 17. stoljeća, Tri osmanske karte Bosne nepoznatih autora, Bosna i Hercegovina na koloriranoj karti jugoistočne Evrope, Profesionalne karte: Četiri osmanske karte razgraničenja na prostoru Bosanskog ejaleta nakon Svištovskog mira, Zaključak, Summary, Spisak izvora i literature, Registar ličnih imena, Registar geografskih pojmova. Cijelo djelo prate bogate podnožne napomene u kojima se autorica koristi stručnom literaturom što čitatelju pruža potreban kontekst i olakšava razumijevanje.

Kako sama u Uvodu naglašava, autorica je tokom rada na naučnoistraživačkom projektu "Dubički rat 1788-1791" naišla na nekoliko karata koje su nastale nakon spomenutog rata, za potrebe razgraničenja između dvije države. One su se nalazile zajedno sa ostalim dokumentima koji se odnose na uspostavljanje nove austrijsko-osmanske granice koja se protezala na prostoru Bosanskog ejaleta. Pored njih, autorica je uključila i karte iz nešto ranijeg perioda a koje se nalaze u djelima Katiba Čelebija iz 17. stoljeća te nekoliko amaterskih karata Bosne, također osmanskog porijekla, koje se čuvaju u Državnom arhivu Austrije.

U poglavlju *Osmanska država i kartografija* autorica, pored toga što prezentira nastanak i razvoj geografije i kartografije u Osmanskom Carstvu, preispituje dosadašnje zaključke zapadnobalkanske historiografije o zatvorenosti, nezainteresovanosti, zastojsima koji su rezultirali malim brojem kartografskih prikaza Bosne nastalih za vrijeme Osmanlija. Sljedeća četiri poglavlja predstavljaju do sada potpuno nepoznate kartografske slike Bosne, uz njihov opis i analizu. Razlozi nastanka profesionalnih karata su jasni i njih četiri analizirane u ovoj studiji predstavljaju zvanične dokumente sastavljene za potrebe Osmanske države, dok za amaterske karte autorica pretpostavlja da su nastale s ciljem prikazivanja položaja većih gradova, puteva ali i granica koje su se često mijenjale u 18. stoljeću. Moguće je da su nastale i za potrebe trgovinskog ili vojnog karaktera ali i špijunaže. Postoje indicije da su izrađene na domaćem tlu od strane lokalnih ljudi te da su bile namijenjene za privatnu ili komercijalnu upotrebu. Ipak, kako je analizom dr. Korić zaključila, one su prilično naivne i neprecizne u odnosu na zvanične karte te su njihovi autori vjerovatno samouki entuzijasti. Autorica je uključila i karte iz djela Katiba Čelebija kao najranije poznatih osmanskih kartografskih prikaza Bosne. Analizirana je i jedna osmanska karta koja prikazuje širi prostor jugoistočne Evrope, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Autorica konstatuje da je spomenuta karta svojevrsna kompilacija ranijih karata i izvjesnim se čini da njen sastavljač nije bilo lokalnog porijekla jer je prilično neprecizan u bilježenju toponima i njihovog pozicioniranja.

Autorica je uložila veliki trud u preciznoj ubikaciji toponima koji se spominju na kartama a knjiga, pored faksimila karata, donosi i savremenu vizualizaciju geografskih imena urađenih kroz platformu *Google Earth*. Zanimljivo je i da neki od pograničnih lokaliteta prikazanih na kartama iz 18. stoljeća danas predstavljaju zvanične granične prelaze između Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Analizirane karte donose linije razgraničenja između Osmanskog Carstva i Austrije te pružaju mnogo podataka o toponimiji, zbog čega ne smiju biti zanemarene u sličnim istraživanjima u oblasti geografije i historije. Autorica je istaknula i da neke karte sadrže oznake vodotokova, planinskih vijenaca, šuma i slično što pokazuje njihov potencijal za istraživanja u oblasti ekohistorije.

Studija *Bosna i Hercegovina na starim osmanskim kartama* ukazuje na značaj koji imaju karte kao izvor za proučavanje izmjena međudržavnih granica, kao i to da reflektiraju prostor i vrijeme u kojem su nastale, te pomažu da shvatimo transformacije prirodnog i kulturnog pejzaža. Djelo skreće pažnju i na to kako postojanje dva ili više kartografskih prikaza određenog prostora različite provenijencije pruža mogućnost komparativne

analize i uočavanja različitih perspektiva. Pri tome treba imati u vidu mane i nepreciznosti ranonovovjekovnih kartografskih prikaza što nikako ne znači da one nisu važan izvor za buduća historijska, geografska i lingvistička istraživanja. S nadom da će ovo izdanje Orijentalnog instituta biti samo početak multidisciplinarnih istraživanja u oblastima kartografije i historiografije, ovaj vrijedan doprinos preporučujemo kako znanstvenim radnicima srodnih oblasti tako i drugim zainteresovanim čitateljima.

Emina Mostić